

gavlen

2021 - 41. årgang

Musea på Sunnmøre
Sunnmøre Museumslag

Musea på Sunnmøre

Gavlen 2021
ISSN 033-2668
41. årgang.

Redaksjon:
Ingvil Eilertsen Grimstad,
Ivar Gunnar Braaten,
Eldar Høidal.

Utgjevar:
Musea på Sunnmøre
Sunnmøre Museumslag
Grafisk arbeid og trykk: Brisk reklame

INNHALD

Føreord ved	
Audhild Gregoriusdotter Rotevatn	3
Årsmelding Museumslaget	4
Utsett årsmøte Museumslaget	6
<i>Ivar G. Braaten:</i>	
Sunnmøre Museum 90 år	6
Museumslaget på tur	7
<i>Line Iversen:</i>	
Covid 19	8

<i>Lars Leine:</i>	
Frivillege på båtar	10
<i>Siv Solvang:</i>	
Ombygging i Gavlen	12
<i>Ingvil E. Grimstad:</i>	
Museum i Koronatid	13
<i>Per Arne Grebstad</i>	
Interimforsøka i Sykkylven.	16
<i>Ivar G. Braaten:</i>	
Trenaglen frå Fox	19
<i>Heidi Haugene:</i>	
Torvrensing i Margaretakirken	24
<i>Jan Kåre Blindheim:</i>	
Teater i Gavlen	26
<i>Cecile Rørstad:</i>	
Ny basisutstilling i Sunnmøre Museum	28
<i>Frode Pilskog:</i>	
Lysande sentrumsutvikling	29
<i>Eldar Høidal:</i>	
Møbelvenner i Sykkylven	31
Bygdebøker for Haram	34
Morgondagens design	35

Foto: Stiftinga Musea på Sunnmøre der anna ikkje er nemnt.

Foto framside: Den rekonstruerte bankskøyta Storeggen på tur. Foto Lars Leine.

Foto bakside: Kovid-19 vaksine. Foto Line Iversen.

Bakkestova frå Habostad, Stranda. Kårstova, inn til venstre, vart bygd i 1867. Storstova, inn til høgre, erstatta ei eldre stove i 1876. Slike stovehus, der fleire generasjonar budde saman, var vanlege på gardane på indre Sunnmøre i andre halvdel av 1800-talet.

Lysande sentrumsutvikling

Av Frode Pilskog, konservator Dalsfjord fyrmuseum

Ei gamal fyrlykt vert montert i Volda hamn som del av eit sentrumsprosjekt. Ytst på moloen vert det bygt ein «fjordportal» med utsiktpir og benkar. Prosjektet vert leia av Volda kommune i samarbeid med Volda næringsforum og fylket. For eit par år sidan var Dalsfjord fyrmuseum kontakta og spurt om vi kunne låne ut ei fyrlykt. Lykta har vi lånt via Kystverket. Hausten 2020 vart lykta sandblåst, prima og malt i Kystverkets sine standardfargar. Lyset syner ikkje berre leia inn til hamna, men set og søkelys på Volda og Sunnmøre si rolle i norsk fyrhistorie.

Vi kjenner diverre ikkje til kvar denne fyrlykta opphavleg stod, men ho er sannsynlegvis over 100 år gamal. Fyrlykta er produsert av firmaet S.H. Lund i Christiania. Mannen med ei kongerekkje til fornamn, Sverrer Hakon Harald Olaf Lundh (1830-1921) starta firmaet sitt i London i 1864, men flytta tilbake til Christiania allereie i 1868. Firmaet er kjent for import og produksjon av landbruksutstyr, men frå verkstaden i Schweigaardsgate 15 (ved dagens Oslo bussterminal) laga ein også fyrlykter, lydbøyer og tåkelurar.

Utbygginga av skipsleia

Fyrlykter spela ei viktig rolle i utbygginga av den maritime infrastrukturen frå byrjinga av 1880-åra. Dei første fyrlyktene på søre Sunnmøre: Åramsundet utanfor Åram (1885), Troldholmen utanfor Fosnavåg (1885) og Langenes på Runde (1886) var alle små kvitmalte trehus. Frå 1894 vart det innført ein ny og meir brannsikker type fyrlykter: små åttekanta «Jernhuse». To år seinare sørga den driftssikre «norske fyrlampe» for at fyrlyktene kunne lyse utan tilsyn i over 10 dagar. Frå å bygge hundretals fyr kunne ein no bygge tusentals fyrlykter.

Fyr, fyrlykter, sjømerke og hamner gjorde det enklare og tryggare å opprette dampskipsruter og fjordabåtar. Samferdsla auka og med den frakt av folk og varer.

Tilsynsmannen

Den første fyrlykta i Volda vart sett opp på Yksnøya i 1903. Saman med fyrlykta på Åramsund og Hjörungnes (1905) vart den indre skipsleia lyssett. Den røynde fyrbyggaren Ole Høidal var grunneigar

Kystverket setter lykta i operativ stand. OV Hekkingen er det nyaste og mest avanserte fartøyet til Kystverket. Med hybrid framdrift og permanente magnet-thrusterar vert bruk av drivstoff og klimautslepp langt lågare enn tidlegare.

Lykta i sentrum.

og den første tilsynsmannen. Den lokale tilsynsmannen fylte parafin, passe veiken, vaska linsa og fjerna sot. Høidal flytta til Volda og overlèt tilsynsjobben til Knud Yksnøy i 1907. Familien Yksnøy passa lykta gjennom tre generasjonar. Siste tilsynsmann var Kjell Yksnøy før lykta vart elektrifisert og automatisert på 1990-talet.

Hundre år med lys langs fjorden

1921 og 1922 var to viktige år for sunnmøringane. Då vart det bygt fyrlykter i fjordane våre. I Austefjorden vart det bygt tre fyrlykter: Furnes, Årsetøy og Leitet. Alle tre vart sett opp i 1922 av arbeidslaget til Ola Flote. Fyrlyktene var sikkert etterlengta, ettersom MRF starta opp ei «motorbaatrute» her to år tidlegare.

Neste fyrlykt vart ikkje bygt før på 1980-talet. Fyrlykta i Dalsfjord bygt for museal opplysing. Lampa hjå Dalsfjord fymuseum er oljefyrt, nett som lyktene for hundre år sidan.

Dei sunnmørske fyrbyggarane var ikkje berre aktive i oppsettinga av fyr og fyrlykter, mange var og mannskap på fartøy som frakta olje rundt til dei om lag to tusen fyrlyktene. Eit av desse skipa, «Gamle Oksøy» kjem til Ålesund, Fosnavåg og Volda i juni 2021 for å markere 300 år til lostenesta.

Fyrlykta i Volda hamn er skjerma for å kunne fungere som navigasjon installasjon, men samstundes skal ho vere ein attraksjon i bybiletet.

Vil du sjå fyrlyktene på Sunnmøre, sjekk

www.kystreise.no

Ulstein entreprenør AS set fyrlykta på plass. Her gjeld det å treffe midt på.